

Приложение на педагогическия дизайн при обучението на възрастни

Валентина Василева

Abstract: Application of pedagogical design of adult education: "Pedagogical design" - this is a systematic approach to structuring the learning process, which helps to form a unified system of training objectives, training material, tools for passing on knowledge in an open information-educational environment. / 6 / pedagogical design features other pedagogical forms on the level of planning, development and evaluation of training programniето training, taking into account factors that may affect the final result. These are the content's training programs, educational environment, etc.

Key words: Pedagogical design, adult education, model ADDIE, new knowledge

ВЪВЕДЕНИЕ

Обучението на възрастните изисква не само професионална подготовка и образование в учебна среда, но и постигане на различни професионални и лични цели. С напредването на технологиите в различни обществени сфери възниква необходимостта от овладяване на нови, по-ефективни пътища за обучение и решение на съществуващи проблеми.

Обучението на възрастните се отличава със своята специфика: възрастните, които са рашили да продължат своето образование или да получат допълнителна квалификация притежават определен жизнен опит и са склонни към самоанализ.

Възрастните са склонни да вложат материални и времеви ресурси в своето обучение, ако осъзнават неговата ценност и предимства. Затова е необходимо преди всичко да формира у учащите „необходимост от знания“ под формата на семинари и дискусии за ценностите на обучението в процеса на целия живот. Възрастните трябва да проявят отговорност по отношение на своето обучение, т.к. доста често попадайки в учебна среда те се връщат към ученическите си години и стават пасивни учащи се. Поради това трябва да им се предостави възможност сами да избират областта, в която да овладяват нови знания, да проявяват самостоятелност и независимост в обучението, да правят самооценка на постиженията си.

Възрастните притежават известен жизнен опит, който им служи за самоидентифициране. Обикновено преобладаващо внимание в процеса на обучение се отделя на изучавания предмет, но при възрастните е важно използването на нови знания в реалния живот. Поради това е важно обучението да бъде така организирано, че приоритет да има прилагането на новите знания в практиката. [4]

Обучението обикновено се определя като средство за предаване и усвояване на социален опит за придобиване на образование. То намира израз в единството между преподаване и учене като взаимосвързана дейност на социалните субекти – обучаващи и обучавани. [1]

ИЗЛОЖЕНИЕ

Понятието „дизайн“ се определя като системно планиране и формиране на идеите на процеса, които предшестват разработването и изпълнението на плана за решаване на проблемите. [7]

Дизайнът на обучението е процес на разработване на система, в която да бъдат организирани структурните елементи. Той включва последователно обръщане на внимание на отделните етапи и съставни компоненти на създаването на едно ефективно обучение, което да удовлетворява нуждите на участниците в него. Като теория изследва, дефинира и предлага разнообразни модели, подходи, стратегии, необходими за постигането на определени учебни цели. В контекста на дизайна на

обучението резултатите са тези, които управляват дефинирането на нови цели, както и подбора на подходи, методи и техники за обучение. Като подход създава "сценарий" за осъществяване на дейностите преподаване и учене. Дизайнът може да бъде разгледан като серия от последователни стъпки. По време на всяка от тях фокусът ни е върху различен ключов момент.

Ако се приеме, че в едно обучение съществуват 3 елемента, без които обучението не би могло да се случи – това са темата, обучаваният и обучаващият. **Дизайнът има за задача да подготви по оптимален начин съдържанието или темата, да се запознае в дълбочина с особеностите на обучаваните и да създаде насоки**, които да подпомогнат преподавателя да създаде подходящи за тази аудитория условия за усвояване на знанията и уменията.

Образователен дизайн, педагогически дизайн (на английски: *Educational design*, а също и *Instructional Systems Design*) е практика на максимизиране на ефективността, ефикасността и привлекателността на обучението и другите свързани с него опитности за учачи.

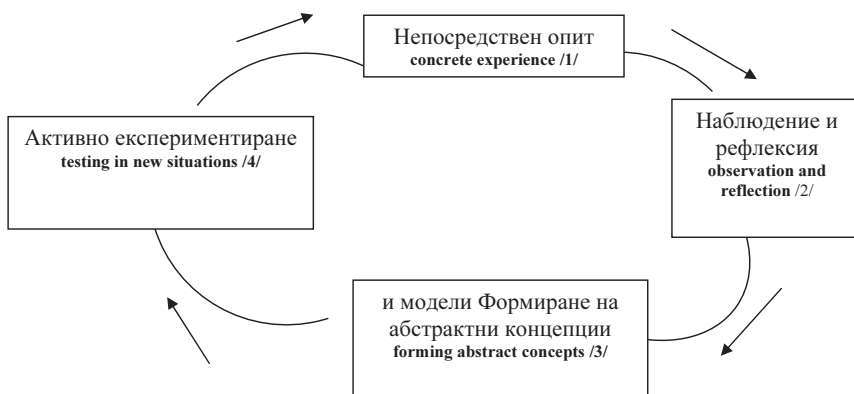
С. Наиду (2003) дава следното кратко обяснение на термина "образователен дизайн" - дизайн, свързан с планирането на образователни дейности, които са обвързани с постигането на определени, предварително очертани резултати от обучението. Терминът се среща и записан по следните начини: *learning design*, *pedagogical design*.

Образователният дизайн е планиран процес на вземане на решения за изготвянето на учебен план по такъв начин, че възможно най-добре да се подпомогне процеса на обучение на учащите в определена област. Двата основни момента, върху които се акцентира, са съставянето на учебния план и процеса на обучение. Образователният дизайн е от особено значение поради факта, че съгласува функциите на съвременните технологии с образователните нужди на обучаемите.

Дизайнът на обучението е процес, който преминава през 5 надграждащи се етапа – анализ, дизайн, развитие, провеждане и оценка и при това преминаване се придържа към 7 основни принципа за начина на учене на възрастните. Това е начинът да се създаде обучение, което да повишава компетентността на учащите и да им дава знания и умения, приложими веднага в реалността. С навлизането на нови методи на обучение и особено с широкото приложение на компютърната техника дизайнът на обучението става по-гъвкав в проектирането и управлението на разнообразни учебни активности. Като значими се очертават не само целите и резултатите, а преди всичко специфичните потребности, възможности и нагласи на учащите и начините за организиране на подходящо за тях обучение. При линейния модел на дизайна на обучението, вниманието се фокусира върху равнището на изпълнение на дадена задача. В последно време интересът на практиците и критиците е насочен към разкриване спецификата на познателните процеси на учащите при взаимодействие с учебното съдържание и неговото оползотворяване в реален контекст. Един от най- трудните проблеми е трансферът на наученото в практиката.

Следователно „педагогическия дизайн“ – това е системен подход към структуриране на учебния процес, с помощта на който се формира единна система от цели на обучението, учебен материал, инструменти за предаване на знанията в открита информационно-образователна среда. [2] Педагогическият дизайн се отличава от другите педагогически форми по равнището на планиране, разработване и оценка на учебните програми, като се вземат предвид и факторите, които могат да повлияят на крайния резултат. Такива са съдържанието на учебните програми, образователната среда и др. По този начин педагогическият дизайн съчетава научност, системност и естетичност.

Според една от базовите концепции на андрагогиката, обучението на възрастните включва няколко цикъла:

Фигура 1. Модел на цикъла на обучение (Колб, Фрай)

/1/ Непосредствен опит (**concrete experience**) – човекът трябва да притежава известен опит в това, което иска да научи или да подобри до известна степен своите способности. Освен това той трябва да знае и към какви резултати се стреми ,на основата на свой предшестваш опит.

/2/ Наблюдение и рефлексия (**observation and reflection**) – човекът обмисля и анализира своя опит в даденото направление.

/3/ Формиране на абстрактни концепции и модели (**forming abstract concepts**) – на този етап е необходимо да се обобщи информацията, получена по експериментален път и на базата на какъв модел е проведен експеримента. По такъв начин се откриват взаимовръзките във самия опит – овладяване на нова информация, генериране на идеи и как те работят.

/4/ Активно експериментиране - (**testing in new situations**) – на този етап се провежда експеримента и се проверява пригодността на създадената концепция, така че работата по нея да продължи и в бъдеще. Съответно на този етап човек получава нов „непосредствен опит“ и кръгът се затваря.

Този модел притежава редица особености:

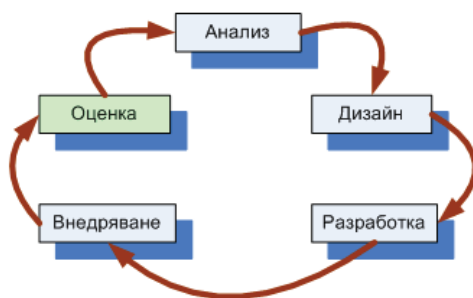
- Обучението се организира като цикличен процес с последователно взаимосвързани етапи, като всеки етап се явява начало на следващия. Процесът започва с натрупания опит и никога не се прекъсва.
- Циклите не се редуват в известна последователност, но и са взаимно противоположни когато конкретния опит противоречи на абстрактната концепция, а активният експеримент – на рефлексивното наблюдение.
- Обучението е организирано в контекста на човешкото ежедневие и опит и не се разглежда като нещо, което се осъществява единствено в границите на учебните занятия.
- Предполага се, че различните хора имат предпочитания към един или друг етап на цикъла на обучение. Техните предпочитания са относително стабилни, но могат да бъдат модифицирани с течение на времето. Тези предпочитания Колб и Фрай наричат „стил на обучение“.

Използването на различните модели може да бъде разбрано чрез модела **ADDIE** – типичен модел на педагогическия дизайн.

ADDIE включва пет фази, които работят на принципа на затворена верига и трябва да се повтарят непрекъснато, като на всеки цикъл се внася подобрения в процеса. [7], [8]

- **Analysis** – анализ на средата за обучение, обучаемите и задачите на обучение;
- **Design** – съставяне на плана за разработка на обучаващия процес;
- **Development** - разработка на обучаващия процес;
- **Implementation** – внедряване на проекта;
- **Evaluation** - оценка на работата на обучаемите и ефективността на конкретния проект.

Може да се съкращават фазите, но това трябва да става само след анализ на потребностите на обучаемите.

Фигура 2. Описание на фазите на модела ADDIE

Анализ в модела ADDIE

Въпроси, които трябва да си задават учителите:

- Кой са обучаемите?
- Как могат да бъдат характеризирани?
- Как могат да бъдат мотивирани?
- Какви са техните знания?
- Какво е необходимо да научат?
- Какви пречки и трудности съществуват за постигане на поставените цели?

Препоръки:

За анализ на учащите се е подходящо да се спазят следните етапи:

- Обща характеристика (редовно или задочно образование, възрастни, ученици, студенти и т.н.)
- Определяне на началното ниво на умения и навици (ниво на компютърна грамотност; вече придобита квалификация и/или опит в работа и т.н.) Може да се изискват съответни документи.
- Стил на обучение - съществуват много диагностични тестове , определящи профила на обучаемия и предлагащи съответни методи за обучение.

Дизайн (съставяне на плана) в модела ADDIE

Преди съставянето на плана всеки учител следва да си зададе следните въпроси:

- Какви са поставените цели и съизмерими ли са те с възможностите на обучаемите?
- Какви знания и умения трябва да се развият и какви стратегии ще бъдат използвани?
- В каква последователност ще протича учебния процес?
- Каква е оценката на възприемането от страна на обучаемите?

Трябва да се вземе решение каква учебна среда трябва да се създаде и какъв трябва да е крайният резултат от обучението. Желателно е учебното съдържание да бъде разработено и в интерактивен вариант.

Разработка в модела ADDIE

Тук основно се набляга на ресурсите, които ще бъдат използвани; на определяне на начина на управление на процеса, на неговата координация; на използване на различни стилове на обучение.

Учебният материал следва да бъде представен във вариант и формат, който да стимулира интерес и да предоставя възможност на обучаемия да прави избор. Освен това средата трябва да стимулира взаимодействие в екип.

Целите на обучение трябва да са точно формулирани, детайлно описани и измерими. Предварително направеният анализ да предоставя на учителите достатъчно информация за типа учебна дейност, която е най-полезна за обучаемия и за ресурсите, които ще бъдат използвани.

Фазата на разработка включва подготовка на ресурсите и създаване на механизми за внедряване.

Внедряване в модела ADDIE

Необходимо е да се определи кой е най-ефективния начин за внедряване на проекта и как преподаватели и обучаеми могат да получат най-голяма полза от него. В процеса на внедряване трябва да има предварителна яснота доколко учебното съдържание ще се обновява.

Учебната дейност трябва да е независима от работата на техниката, поради което е необходимо да са налични варианти в случай на възникване на технически проблем.

За тази фаза се подразбира интеграция на резултатите от предходните фази в учебната аудитория и трябва да бъде осигурено най-ефективно използване на учебните ресурси, както и координиране, взаимодействие и помощ в учебната дейност.^{/7/}

Оценка в модела ADDIE

Проектът за обучение трябва да бъде проверен дали съответства на педагогическите стандарти и норми. Предлагат се варианти как учебната дейност да бъде обогатена и подобрена.

В тази фаза е много важно да се проверяват и оценяват:

- Нивото на постижения на обучаемите;
- Използваните методи за оценяване и тяхното съответствие на поставените цели;
- Общия педагогически дизайн;

- Използваните методи и средства за обучение.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Педагогическият дизайн е повтарящ се процес, и оценката трябва да се извършва постоянно.

Традиционните подходи за дизайн на обучението са базирани на предаването на знания. Затова преподавателите, определяйки съдържанието, трябва да обмислят ресурсите, последователността на темите, характеристиките и ограниченията на съответната учебна среда. Решаващи за процеса на обучение са дейностите, които обучаемите извършват : четене, мислене, дискутиране, решаване на задачи и казуси и др.

Когато обучаемите са пасивни, преподавателят не може да очаква, че ще научат достатъчно. Затова новите тенденции са фокусирани върху проектирането на учебни дейности, които изграждат знания, умения и отношения чрез решаването на житейски проблеми, дискусии и сътрудничество между обучаемите.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Петров П. Дидактика, Вѳда Словѳна-ЖГ, С.,1994, с. 68
- [2]Такушевич И.А. «Решение современного урока в условиях реализации ФГОС средствами педагогического дизайна» // «Инновационная деятельность педагога в условиях реализации ФГОС нового поколения», сб. науч. статей / под общ. ред. О.Б. Даутовой, И.И. Соколовой. – СПб: ФГНУ ИПООВ РАО, 2013. – 344 с.
- [3]Kolb. D. A. and Fry, R. (1975) 'Toward an applied theory of experiential learning;', in C. Cooper (ed.) *Theories of Group Process*, London: John Wiley.
- [4]Mager R.F. *Making Instruction Work* / 2nd ed. – Atlanta, GA: CEP Press, 1988. – 378 p.
- [5]Naidu Som (2003, 2006). [E-Learning: A Guidebook of Principles](#) , Procedures and Practices
- [6]Experienced Based Learning System (undated) *About us*.
<http://learningfromexperience.com/about/>. Retrieved: May 9, 2013].
- [7] Instructional Design. Second Edition. / Patricia L. Smith, Tillman J. Ragan. The University of Oklahoma. – New York: John Wiley and Sons, Inc. – 399 p. Instructional Design Models and Methods [Електронний ресурс].
<http://www.instructionaldesigncentral.com/htm/ IDC_instructionaldesignmodels.htm>
- [8] Tytuj.asenevtsi.com/EL09/EL30.htm

За контакти:

Гл.ас. д-р Валентина Василева, Катедра “Педагогика, психология и история”, Русенски университет “Ангел Кънчев”, тел.: 0898407577, e-mail: vvasileva@uniruse.bg